

**ЗАМІНА ТА ПОМ'ЯКШЕННЯ ПОКАРАННЯ
ЯК СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ ЗАСТОСУВАННЯ КАРАЛЬНИХ ЗАХОДІВ
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ**

Яценко А. М.

*Харківський національний університет внутрішніх справ
м. Харків, Україна*

Досліджується юридична природа заміни та пом'якшення покарання. Зазначається, що ці правові явища є складовими елементами застосування кримінального покарання, а тому вони мають знайти своє закріплення серед норм XI розділу Загальної частини КК України, назва якого у такому разі повинна бути уточнена. Стверджується, що під заміною покарання слід розуміти кримінально-правовий засіб, що передбачає можливість зміни в процесі виконання раніше призначеного судом виду покарання іншим більш м'яким або більш суворим покаранням. Пом'якшення покарання розуміється як кримінально-правовий засіб, що передбачає можливість зниження розміру основного покарання, призначеного особі вироком суду. Відмічається, що ці правові явища знаходять своє втілення у низці норм кримінального законодавства.

Ключові слова: заміна, пом'якшення покарання, каральні заходи кримінально-правового характеру.

Застосування каральних заходів кримінально-правового характеру належать до числа найдавніших соціальних практик, які здавна і скрізь використовувались на всіх історичних етапах розвитку цивілізації. Не існує на Землі жодного народу, який би обходився без покарання правопорушників. Ця практика і передбачає відповідальність, адекватну порушенню існуючого законодавства. З одного боку, це еквівалентна відплата злочинцю за вчинене, а з іншого – виховний ефект «охолодження емоцій» та гальмування деструктивних настроїв потенційних злочинців [12, с. 87].

Як правило, застосування каральних заходів кримінально-правового характеру полягає у призначенні конкретного виду та розміру покарання. Однак в процесі його виконання нерідко виникають обставини, що обумовлюють недоцільність подальшого застосування до особи раніше призначених обмежень майнового або особистого характеру. У подібних випадках суду законом надається право здійснювати заміну покарання іншим його видом [14, с. 21]. Крім того, поряд із заміною покарання у процесі його виконання, у разі прийняття нового кримінального закону, санкція якого менша, ніж закону, за яким особа була засуджена, законодавством передбачена ще й можливість пом'якшення раніше призначеного покарання (ч. 3 ст. 74 КК України).

У теорії вітчизняного кримінального права питанням, пов'язаним із заміною та пом'якшенням покарання, приділено недостатньо уваги. У більшості підручників з кримінального права України ці правові явища взагалі не згадують. На дисертаційному рівні можна виділити хіба що роботу Герасименка В. П. У кримінальному

праві Російської Федерації означеній проблематиці приділяється більше уваги. Так, сьогодні вже відомі праці Абдулліна Е. М., Гараєвої А. Р., Жукова А. В., Конкіної О. В., Матвеева Д. М. тощо. Що стосується радянського періоду, то тут також важко говорити про якусь підвищену зацікавленість проблемами заміни або пом'якшення покарання, адже на монографічному рівні вони аналізувалися лише Тархановим І. А. і Ткачевським Ю. М. Зазначене викликає необхідність проведення подальших досліджень цих засобів протидії злочинності. Існуючі ж наукові розробки наведених вище авторів, хоча і містять значну кількість безперечно корисних теоретичних положень і висновків, є такими, що потребують свого доповнення та уточнення. Сьогодні залишаються дискусійними питання щодо юридичної природи цих правових явищ, переліку норм, які є втіленням заміни та пом'якшення покарання, а також їх місця в системі норм Загальної частини КК України.

Метою статті є подальший розвиток існуючих підходів до розуміння правової природи заміни та пом'якшення покарання, визначення їх місця в системі норм Загальної частини КК України та обґрунтування наукової гіпотези, що вказані правові явища є складовими елементами застосування каральних заходів кримінально-правового характеру.

У юридичній літературі зазначається, що про заміну покарання може йти мова лише тоді, коли замість раніше призначеного за вироком суду покарання у стадії виконання вироку призначається покарання іншого виду більш м'якого або більш суворого. У той самий час, у кримінальному законі є норми, в яких використовується термін «заміна», проте вони дозволяють говорити про їх приналежність як до інституту призначення покарання, так і до сукупності норм, що регулюють його заміну [14, с. 22-23, 25-26]. Герасименко В. П. у цьому контексті зазначає, що заміна покарання може відбутися як в стадії призначення покарання (при постановленні вироку), так і в процесі його виконання (відбування засудженим). Отже, заміна покарання – це своєрідний комплексний кримінально-правовий інститут, при застосуванні якого вирішуються питання, пов'язані як із призначенням покарання, так і зі звільненням від покарання або його відбування [1, с. 7-8].

Зазначимо, що у КК України подібні норми передбачені ч. 1 ст. 58, а також ч. 1 ст. 62. Зокрема, згідно ч. 1 ст. 58 КК України покарання у виді службового обмеження може бути застосовано не лише у разі його передбачення у відповідній санкції статті Особливої частини КК України, але й у випадках, коли суд, враховуючи обставини справи та особу засудженого, вважатиме за можливе *замість* обмеження волі чи позбавлення волі на строк не більше двох років призначити службове обмеження на той самий строк. Відповідно до ч. 1 ст. 62 КК України призначення покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні призначається військовослужбовцям строкової служби й у випадках, якщо суд, враховуючи обставини справи та особу засудженого, вважатиме за можливе *замінити* позбавлення волі на строк не більше двох років тримання у дисциплінарному батальйоні на той самий строк. Проте погодитися з наведеними вище поглядами навряд чи можна. На нашу думку, із змісту ч. 1 ст. 58 і ч. 1 ст. 62 вбачається, що відповідні види покарання можуть бути призначені лише у встановлених законом межах «від» і «до». З іншого боку, такі види покарань як службове обмеження для військовослужбовців і тримання в дисциплінарному ба-

тальйоні військовослужбовців, можуть стати наслідком перетворення або зміни раніше призначених судом покарань у виді обмеження волі чи позбавлення волі. Про це, зокрема, свідчить вказівка закону про те, що «заміна» покарання більш м'яким може бути здійснена лише у відношенні засудженої особи. Згідно чинного кримінального процесуального законодавства, засудженим у кримінальному провадженні є обвинувачений, обвинувальний вирок суду щодо якого набрав законної сили (ч. 2 ст. 43 КПК України) [9]. Крім того, відповідно до ст. 537 КПК України питання про заміну невідбутої частини покарання більш м'яким, у тому числі про заміну покарання на підставі ч. 5 ст. 53, ч. 3 ст. 57, ч. 1 ст. 58, ч. 1 ст. 62 КК України, вирішуються судом під час виконання вироків. Положення ч. 2 ст. 534 КПК України свідчать, що виконанню підлягають вирoki, які набрали законної сили. В одному з науково-практичних коментарів КПК України у цьому контексті відмічається, що підставами вирішення судом питання про заміну військовослужбовцям строкової служби раніше призначеного покарання у вигляді позбавлення волі на строк не більше двох років триманням у дисциплінарному батальйоні є ступінь тяжкості вчиненого злочину, обставини, що пом'якшують покарання та поведінка засудженого під час відбування покарання у вигляді позбавлення волі, а також той факт, що особа раніше не відбувала покарання у вигляді позбавлення волі [8, с. 1078]. Отже, заміна покарання, як складне кримінально-правове явище, знаходить свій вияв лише на стадії виконання вироку [1, с. 9, 50; 7, с. 321], а не на стадії його призначення, на чому наголошують деякі науковці [14, с. 38; 4, с. 6]. Крім того, навряд чи можна погодитися з цитованим вище Герасименком В. П. в тому, що при заміні покарання вирішується питання про звільнення від покарання або його відбування. Таке твердження науковця мабуть впливає з того, що ст. 82 КК України розташована у розділі XII Загальної частини КК «Звільнення від покарання та його відбування». Однак, як зазначає Пінаєв А. О. заміна покарання більш м'яким, хоча й поміщена у розділ XII Загальної частини КК України, до звільнення від покарання та його відбування ніякого відношення не має. Більш того, подібна доктринальна точка зору підкріплюється і власне положеннями кримінального закону, адже у ч. 5 ст. 82 КК України відзначено, що до осіб, яким покарання замінене більш м'яким, може бути застосоване умовно-дострокове звільнення за правилами, передбаченими статтею 81 цього Кодексу [13, с. 421-422]. Таку ж саму позицію займають і деякі інші сучасні російські науковці [5, с. 55].

Таким чином, вже на підставі вищенаведеного можна зробити висновок, що регламентація заміни покарання у чинному КК України не вичерпується лише ст. 82. У цьому аспекті Пінаєв А. О. зазначає, що заміна покарання більш м'яким може мати місце, по-перше, у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку, по-друге, при заміні невідбутої частини покарання більш м'яким і, по-третє, у зв'язку із закінченням строків давності притягнення особи до кримінальної відповідальності [13, с. 421]. У цілому погоджуючись з науковцем, відзначимо, що до цього переліку також варто віднести і ч. 3 ст. 57 КК України – заміну покарання у зв'язку з непрацездатністю засудженого. Із змісту цієї частини статті вбачається, що особам, які стали непрацездатними після постановлення вироку суду, виправні роботи суд може *замінити* штрафом із розрахунку трьох встановлених законодавством неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за один місяць виправних робіт; ч. 4

ст. 83 КК України – заміну покарання більш м'яким жінкам після досягнення дитиною трирічного віку або в разі її смерті; ч. 2 ст. 87 КК України – заміну засудженому призначеного судом покарання у виді довічного позбавлення волі на позбавлення волі на строк не менше двадцяти п'яти років на підставі Акту про помилування. Аналізуючи російське кримінальне законодавство на подібні варіанти регламентації заміни покарання більш м'яким звертає увагу й Абдуллін Е. М. та деякі інші науковці [1, с. 182, 189, 195; 11, с. 72-91; 5, с. 107-109].

При розгляді загальної кримінально-правової норми, яка регламентує заміну покарання, Пінаєв А. О. відзначає, що у ч. 1 ст. 82 КК України встановлюється, що більш м'яке покарання призначається в межах строків, установлених у Загальній частині цього Кодексу для даного виду покарання, і не повинне перевищувати невідбутого строку покарання, призначеного вироком. Між вказаними у цій статті поняттями мається певна конкуренція, при виникненні якої пріоритет слід віддавати невідбутому строку покарання. Наприклад, якщо особа засуджена до одного року позбавлення свободи, і після відбуття 1/3 призначеного покарання (4 місяці) виникло питання про заміну його обмеженням свободи (8 місяців), то більш м'яке покарання буде нижче строків, встановлених у Загальній частині КК для жданого виду покарання (один рік – ч. 2 ст. 61 КК). Однак відмовляти по цим підставам в заміні покарання більш м'яким було б невірним. Тому суд може в даному випадку замінити позбавлення свободи обмеженням свободи на невідбутий строк (8 місяців) [13, с. 424-425]. У цілому поділяючи таку точку зору науковця, відзначимо, що практична її реалізація сьогодні не має ніякої можливості. Відтак, нам імпонує позиція Геросименка В. П., який вказує, що застосування заміни покарання у межах мінімального строку, передбаченого в Загальній частині КК, у деяких випадках формально й абсолютно не виправдано обмежує його вибір. Тому редакція ч. 1 ст. 82 КК України має бути уточнена шляхом заміни слів «...більш м'яке покарання призначається в межах строків, установлених у Загальній частині цього Кодексу для даного виду покарання» на «...більш м'яке покарання призначається в межах максимального строку, встановленого в Загальній частині цього Кодексу для даного виду покарання» [1, с. 6, 13, 15]. Як варіант ч. 1 ст. 82 КК України також може мати такий вигляд: «1. ... У цих випадках більш м'яке покарання призначається в межах строків, установлених у Загальній частині цього Кодексу для даного виду покарання, і не повинне перевищувати невідбутого строку покарання, призначеного вироком. З урахуванням особи засудженого суд може призначити більш м'яке покарання нижче мінімальних строків, установлених для даного виду покарання в Загальній частині цього Кодексу».

Таким чином, можна стверджувати, що у вітчизняному кримінальному законодавстві інститут заміни покарання більш м'яким представлений загальними та спеціальними нормами. Загальною нормою є ст. 82 «Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким». Спеціальними нормами є: 1) ч. 4 ст. 49 – заміна довічного позбавлення волі позбавленням волі на певний строк у зв'язку із закінченням строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, 2) ч. 5 ст. 80 – заміна довічного позбавлення волі позбавленням волі на певний строк у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку; 3) ч. 3 ст. 57 – заміна покарання у зв'язку з непрацездатністю засудженої особи; 4) ч. 4 ст. 83 КК України – заміна покарання

більш м'яким жінкам після досягнення дитиною трирічного віку або в разі її смерті; 5) ч. 2 ст. 87 КК України – заміна засудженому призначеного судом покарання у виді позбавлення волі на строк не менше двадцяти п'яти років на підставі Акту про помилування; 6) ч. 1 ст. 58 – призначення покарання у виді службового обмеження замість обмеження волі чи позбавлення волі на строк не більше двох років; 7) ч. 1 ст. 62 – призначення покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні замість позбавлення волі на строк не більше двох років.

Заміна призначеного покарання більш суворим у діючому кримінальному законодавстві представлена також декількома статтями. Так, згідно ч. 5 ст. 53 КК України передбачається два види заміни призначеного покарання більш суворим: 1) це заміна штрафу покаранням у виді громадських або виправних робіт; 2) це заміна штрафу покаранням у виді позбавлення волі. Підставою заміни штрафу покаранням у виді громадських або виправних робіт є факт його несплати в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Умовою – відсутність підстав для розстрочки його виплати. Підставою заміни штрафу покаранням у виді позбавлення волі є факт його несплати в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Умовами – призначення штрафу, як основного покарання, та відсутність підстав для розстрочки його виплати. При чому встановленні законом межі розрахунку, а так само положення останнього абзацу ч. 5 ст. 53 КК України є, як на наш погляд, загальними правилами заміни покарання у виді штрафу покаранням у виді позбавлення волі, які поставлені в залежність від тяжкості вчиненого злочину. У той самий час, цей вид заміни покарання є безумовним, імперативним і не залежить від характеристики особистості винного та інших обставин. Крім того, як відзначає Пінаєв А. О., окрім ч. 5 ст. 53, заміна призначеного покарання більш суворим регламентована ще й статтями 70 і 71 КК України, при призначенні за окремі посягання різнорідних покарань, коли «... менш суворий вид покарання переводиться у більш суворий вид» (ч. 1 ст. 72 КК) [13, с. 425].

Що стосується пом'якшення покарання зазначимо наступне. Осадчий В. І. відзначає, що пом'якшення покарання являє собою передбачені кримінальним законом випадки зменшення (скорочення) розміру раніше призначеного судом покарання. Такими випадками є пом'якшення покарання у зв'язку з прийняттям нового кримінального закону, санкція якого менша, ніж закону, за яким особа була засуджена (ч. 3 ст. 74 КК України) [6, с. 293]. На думку Пінаєва А. О., під пом'якшенням покарання слід розуміти зниження розміру основного покарання, призначеного особі вироком суду. Як і заміна покарання більш м'яким, пом'якшення покарання не є ні звільненням від покарання, ні звільненням від його відбування, хоча вони і називаються у ч. 1 ст. 74 КК України. Пом'якшення покарання має місце лише у зв'язку із зворотною силою кримінального закону. Згідно до ч. 3 ст. 74 КК України призначена засудженому міра покарання, що перевищує санкцію нового закону, знижується до максимальної межі покарання, встановленої санкцією нового закону. У разі якщо така межа передбачає більш м'який вид покарання, відбусте засудженим покарання зараховується з перерахуванням за правилами, встановленими частиною першою статті 72 КК України. Підставою для такого пом'якшення є зворотна дія закону про кримінальну відповідальність у часі (ч. 1 ст. 5 КК України), і носить безумовний і імперативний ха-

рактер [13, с. 425-426]. Враховуючи сказане, навряд чи можна погодитися з Жуковим А. В. в тому, що набрання чинності законом, що має зворотну дію, завжди пов'язано із заміною покарання більш м'яким покаранням [4, с. 14]. Як на наш погляд, не слід також ототожнювати заміну покарання з його пом'якшенням [2, с. 32-47]. Ці явища, хоча й покращують правове положення засудженого, але все ж такі відрізняються один від одного.

Говорячи про акти застосування заміни та пом'якшення покарання, відзначимо, що згідно ч. 5 ст. 539 КПК України, таким актом є виключно ухвала суду про заміну або пом'якшення покарання. Відтак, не можна погодитися з твердженням, що, зокрема, при застосуванні ч. 1 ст. 58 КК України суд спочатку призначає покарання у виді обмеження (ст. 61 КК України) чи позбавлення волі (ст. 63 КК України) на строк не більше двох років, виходячи із санкції статті Особливої частини КК, за якою особа визнається винною, або на підставі ч. 1 ст. 69 КК України. І лише після цього, *мотивуючи своє рішення у вирокі та посилаючись на ч. 1 ст. 58 КК України* (виділено нами – А. Я.), суд замість призначеного ним обмеження чи позбавлення волі застосує службові обмеження на той самий строк [7, с. 232; 1, с. 7-8].

У юридичній літературі, окремими науковцями також відзначається, що для визначення такої особливості прояву покарання, як його заміна більш м'яким та пом'якшення покарання, доцільно використовувати термін «корегування призначеного покарання». На думку Куца В. М., він найбільшою мірою відображає сутність ситуацій, про які йдеться: спочатку суд призначає покарання засудженому, а потім через певні обставини замінює його на менш суворе чи на більш суворе, або знижує межу призначеного покарання, тобто здійснює корегування (корекція, зміна) раніше прийнятого судового рішення щодо виду чи міри покарання суб'єкта, який вчинив певний злочин [10, с. 231]. Схожу думку висловлюють й деякі сучасні російські науковці [11, с. 53; 5, с. 56]. Подібна точка зору є цікавою і, як на наш погляд, заслуговує підтримки. Слід також погодитися з Куцом В. М. в тому, що корегування покарання є самостійним щодо звільнення від покарання чи звільнення від відбування призначеного покарання кримінально-правовим явищем. За своєю кримінально-правовою природою це явище не може претендувати на статус самостійної форми кримінальної відповідальності, оскільки і заміна покарання, і його пом'якшення (зниження його межі) стосуються першої форми кримінальної відповідальності – покарання. Їх слід розуміти як своєрідне урізноманітнення зовнішнього прояву саме цієї форми кримінальної відповідальності, а не звільнення від покарання чи відбування призначеного покарання, як пропонується в переважній більшості публікацій, що торкаються цієї проблеми [10, с. 232-232]. Тут, як на наш погляд, варто лише зауважити, що вказані правові явища є складовою частиною застосування кримінального покарання як карального заходу кримінально-правового характеру. Застосування каральних заходів кримінально-правового характеру, відтак, – це діяльність уповноваженого органу (суду), пов'язана із прийняттям та закріпленням у відповідному процесуальному документі остаточного рішення про призначення, заміну або пом'якшення кримінального покарання. Тому, вказані правові явища мають знайти своє місце серед норм розділу XI Загальної частини КК України, назва якого у такому разі має бути уточнена. Наприклад, цей розділ може називатися так: «Розділ XI «Застосування покарання».

Вищевикладене дозволяє зробити такі висновки:

1) заміна покарання – це кримінально-правовий засіб, що передбачає можливість зміни в процесі виконання раніше призначеного судом виду покарання іншим більш м'яким або більш суворим покаранням;

2) заміна покарання більш м'яким у діючому кримінальному законодавстві знаходить свій вияв у ч. 5 ст. 80, ст. 82, ч. 4 ст. 49, ч. 3 ст. 57, ч. 4 ст. 83, ч. 2 ст. 87, ч. 1 ст. 58, ч. 1 ст. 62 КК України; заміна покарання більш суворим представлена – ч. 5 ст. 53, статтями 70, 71, ч. 1 ст. 72 КК України – при призначенні за окремі посягання різнорідних покарань, коли менш суворий вид покарання переводиться у більш суворий вид;

3) пом'якшення – це кримінально-правовий засіб, що передбачає можливість зниження розміру основного покарання, призначеного особі вироком суду. Пом'якшення покарання знаходить свій вияв у ч. 1 і 3 ст. 74 КК України;

4) заміна та пом'якшення покарання, поряд з його призначенням, є складовою частиною застосування каральних заходів кримінально-правового характеру. Тому, вказані правові явища мають знайти своє місце серед норм розділу XI Загальної частини КК України, назва якого у такому разі має бути уточнена.

Список літератури:

1. Абдуллин Э. М. Замена наказания в уголовном праве России (юридическая природа, виды, характеристика) : дис. на соискание учён. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / Эльдар Мунирович Абдуллин ; Ульяновский государственный университет. – Ульяновск, 2008. – 232 с.

2. Гараева А. Р. Смягчение наказания при его исполнении в российском уголовном праве : дис. на соискание учён. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / Айгуль Радиковна Гараева ; Казан. гос. ун-т им. В. И. Ульянова-Ленина. – Казань, 2008. – 209 с.

3. Герасименко В. П. Заміна покарання більш м'яким при його відбуванні за кримінальним правом України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / Віктор Петрович Герасименко ; Нац. юрид. акад. ім. Ярослава Мудрого. – Харків, 2007. – 19 с.

4. Жуков А. В. Замена наказания в уголовном праве России : автореф. дис. на соискание учён. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / Андрей Викторович Жуков ; Самар. гос. ун-т. – Самара, 2002. – 21 с.

5. Конкина О. В. Замена неотбытой части наказания более мягким видом наказания : дис. на соискание учён. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / Ольга Валериевна Конкина ; Рязанский институт права и экономики. – Рязань, 2000. – 229 с.

6. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Ю. В. Александров, В. І. Антипов, М. В. Володько та ін.] ; за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. – [3-те вид.]. – К. : «Юридична думка», 2004. – 352 с.

7. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – [5-те вид.]. – Х. : Право, 2013. – Т. 1: Загальна частина. – 376 с.

8. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шуміла. – К. : Юстініан, 2012. – 1224 с.

9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року : Закон України від 13.04.2012 № 4652-VI // Офіц. вид. – К. : Алерта, 2012. – 304 с.

10. Куц В. М. Проблеми кримінальної відповідальності : навчальний посібник / В. М. Куц. – К. : Нац. акад. прокуратури України, 2013. – 323 с.

11. Матвеев Д. Н. Замена наказания как институт уголовного права : дис. на соискание учён. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / Дмитрий Николаевич Матвеев ; Академия права и управления. – Рязань, 2006. – 205 с.

12. Митрофанов А. А. Основні напрямки кримінально-правової політики в Україні: формування та реалізація : монографія / А. А. Митрофанов. – Одеса : Вид-во Одес. юрид. ін-ту НУВС, 2004. – 132 с.

13. Пинаев А. А. Курс лекций по Общей части уголовного права : курс лекций / А. А. Пинаев. – Х. : «Харьков юридический», 2005. – 195 с.

14. Тарханов И. А. Замена наказания по советскому уголовному праву : монография / И. А. Тарханов. – Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1982. – 104 с.

Ященко А. Н. Замена и смягчение наказания как составные элементы применения карательных мер уголовно-правового характера / А. Н. Ященко // Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. Серия: Юридические науки. – 2013. – Т. 26 (65). № 2-2. – С. 285-292.

Исследуется юридическая природа замены и смягчения наказания. Отмечается, что эти правовые явления являются составными элементами применения уголовного наказания, вследствие чего они должны быть закреплены среди норм XI раздела Общей части УК Украины, название которого в таком случае должно быть уточнено. Утверждается, что под заменой наказания следует понимать уголовно-правовую меру, которая предусматривает возможность изменения в процессе исполнения ранее назначенного судом вида наказания иным более мягким или более суровым наказанием. Смягчение наказания понимается как уголовно-правовая мера, которая предусматривает возможность снижения размера основного наказания, назначенного лицу приговором суда. Отмечается, что данные правовые явления находят свое воплощение во многих нормах уголовного законодательства.

Ключевые слова: замена, смягчение наказания, карательные меры уголовно-правового характера.

REPLACEMENT AND MITIGATION OF PUNISHMENT AS AN ELEMENT OF APPLICATION OF PUNITIVE MEASURES UNDER CRIMINAL LAW

Yashchenko A. N.

Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkov, Ukraine

Investigated the legal nature of the replacement and mitigation of punishment. It is noted that these phenomena are the part of the application of criminal punishment, and so they have to find their consolidation among the norms of section XI of the General Part of the Criminal Code of Ukraine, whose name in this case, must be clarified. Based on the analysis of special literature alleged that the replacement of punishment should be understood as criminal remedy that envisages the ability to change during the execution of earlier court-appointed type of punishment to others milder or more severe punishment. Replacement for milder punishment may occur due to: a) with the expiration of limitation periods of fulfillment of guilty verdict (§ 5 of Article 80 of the Criminal Code of Ukraine); b) when replacing unserved part of punishment for more mild (Article 82 of the Criminal Code of Ukraine); c) due to the expiration of limitation periods of bringing a person to criminal responsibility (§ 4 of Article 49 CC of Ukraine); d) due to inoperability of the convicted person (§ 3 of Article 57 of the Criminal Code of Ukraine); e) to women after the child reaches the age of three, or if child died ((§ 4 of Article 83 of the Criminal Code of Ukraine); f) on the basis of the Act of Pardon (§ 2 of Article 87 of the Criminal Code of Ukraine); g) in case of appointment of punishment in the form restraint of service instead of the restriction of liberty or deprivation of liberty for term not exceeding two years (§ 1 of Article 58 of the Criminal Code of Ukraine); h) in case of appointment of punishment in the form detention in a disciplinary battalion instead of the deprivation of liberty for term not exceeding two years (§ 1 of Article 62 of the Criminal Code of Ukraine). Replacement punishment on more severe in the existing criminal legislation provided norms that are expressed in the following articles: § 4 of Article 53 Criminal Code of Ukraine - at impossibility of payment the fine, the court can replace it on public or corrective labor; Articles 70, 71, § 1 of Article 72 Criminal Code of Ukraine - in the appointment for separate encroachment diverse punishments when less severe form of punishment translated in a more severe form. The mitigation of punishment should be understood as criminal remedy which includes the possibility of reducing the size of the main punishment imposed the person a court verdict.

Key words: replacement of punishment, mitigation of punishment, punitive measures under criminal law.